

Nová organizácia ochrany prírody v ČR a SR

Ochranou prírody se rozumí (ve smyslu platných právnych predpisů) péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.

Ochranu přírody zabezpečuje především státní správa orgány ochrany přírody. Kompetence a působnost jednotlivých orgánů ochrany přírody je dána příslušnými ustanoveními zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a dále upřesněna prováděcím předpisem k tomuto zákonu – vyhláškou MŽP ČR č. 395/1992 Sb.

Základním článkem státní správy na úseku ochrany přírody jsou **okresní úřady**. Jejich zvláštní postavení se projevuje i formálně v tom, že kromě výslovně zákonem stanovených působností jim automaticky připadá působnost ve všech činnostech, které nejsou jmenovitě určeny do působnosti orgánů jiných.

Mimo hierarchii obecných orgánů státní správy stojí **správy chráněných krajinných oblastí a národních parků**, které jsou orgány ochrany přírody ve svých územních obvodech se stejným vymezením působnosti, jako je tomu u okresních úřadů.

Část působností v ochraně přírody je svěřena obcím. **Obce** mohou ve svých územních obvodech provádět opatření ke zlepšení přírodního prostředí, pro účely těchto opatření disponují oprávněním uzavírat s vlastníky a nájemci pozemků smlouvy, jsou účastníky správního řízení v případech, kdy samy nerozhodují. Významnou pravomoc mají při povolování kácení dřevin rostoucích mimo les a v ukládání náhradní výsadby. Rovněž vedou přehled veřejně přístupných účelových komunikací, stezek a pěšin.

Ještě širší oprávnění než obce mají **pověřené obecní úřady**, které provádějí registraci významných krajinných prvků, hodnocení a vymezení místních systémů ekologické stability krajiny, vyhláší památné stromy, dávají souhlas ke zřizování či rušení účelových komunikací a ukládají některé pokuty.

Ústředním orgánem státní správy ochrany přírody v ČR je **ministerstvo životního prostředí**, které má jednak působnost všeobecně koncepčního a koordinačního charakteru, jednak řadu konkrétních působností. Mezi ně patří např. vymezení nadregionálního systému ekologické stability krajiny, vyhlášení národních přírodních rezervací, národních přírodních památek, zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů, schvalování plánů péče o národní parky, národní přírodní rezervace, národní přírodní památky a chráněné krajinné oblasti, udělování některých souhlasů a výjimek z ochranných podmínek některých zvláště chráněných území i druhů, výkon státní správy v lesním

hospodářství na území národních parků a řízení činnosti správ národních parků a chráněných krajinných oblastí. Tyto činnosti prakticky zabezpečují věcné odbory ministerstva (odbor ochrany přírody, odbor ochrany a tvorby krajiny) či devět územních odborů.

Česká inspekce životního prostředí – její divize ochrany přírody, organizovaná v územních inspektorátech – plní úkoly dozorového orgánu v oblasti zájmů chráněných zákonem. Inspekce zjišťuje případy ohrožení či poškozování přírody a krajiny a odpovědné subjekty, ukládá pokuty a má oprávnění omezit nebo zakázat činnosti v případech hrozící škody.

Pro obdobné účely mohou okresní úřady či správy národních parků a chráněných krajinných oblastí zřizovat **stráž přírody**.

Strážci jsou oprávněni zjišťovat totožnost osob, vybrat blokové pokuty, vstupovat na cizí pozemky a pozastavit rušivou činnost v případě ohrožení zájmů chráněných zákonem.

Odborné zázemí pro orgány ochrany přírody tvoří **Český ústav ochrany přírody**. Z pověření ministerstva ŽP vede ústřední seznam ochrany přírody (dokumentaci zvláště chráněných částí přírody), zpracovává teorii oboru se zohledněním národních i mezinárodních trendů, připravuje metodiky i praktické konkrétní postupy managementu na úrovni druhů, cenóz i menších či větších územních celků s jejich ověřováním v praxi, připravuje odborné podklady pro výkon státní správy v decisi sféře i ekonomické oblasti, podílí se na zabezpečování praktického naplňování mezinárodních dohod, úmluv a konvencí a iniciativně rozvíjí konkrétní odbornou mezinárodní spolupráci při ochraně přírody a krajiny. Zajišťuje také monitoring fenoménů v zájmu speciální ochrany přírody, které nejsou předmětem zájmu ostatních oborů v rámci ochrany životního prostředí a zajišťuje publikační činnost oboru. V současnosti se připravuje na plnění důležité úlohy, vyplývající z probíhajících změn majetkoprávních poměrů – vykonávat právo státního vlastnictví a hospodaření k pozemkům chráněným podle zákona.

Součinnost Českého ústavu ochrany přírody se základními články státní správy – okresními úřady – zajišťují jeho regionální střediska, správy chráněných krajinných oblastí jsou jeho organizační součástí, podobně jako správy zpřístupněných jeskyní.

Milan Rivola

Krátke obdobie ponovembrového vývoja na Slovensku charakterizujú i významné zmeny v organizácii riadenia štátnej ochrany prírody.

Zákomom SNR č. 96/1990 Zb. bola zriadená **Slovenská komisia pre životné prostredie (SKŽP)**, ktorá sa stala i ústredným orgánom štátnej ochrany prírody (predtým to bolo Ministerstvo kultúry SR). V rámci jej organizačnej štruktúry tieto úlohy zabezpečoval prevažne odbor ochrany prírody.

Osobitný význam pre výkon štátnej správy ochrany prírody malo prijatie zákona SNR č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre životné prostredie. Orgánmi štátnej správy pre životné prostredie sa stali popri SKŽP obvodné a okresné úrady životného prostredia, Slovenská inšpekcia životného prostredia a v rozsahu uvedenom osobitnými predpismi i obce. **Obvodné úrady životného prostredia** (celkom 121) ako prvostupňové orgány štátnej správy vykonávajú ťažisko správnej činnosti na úseku ochrany prírody. Podľa svojich potrieb a finančných prostriedkov spolupracujú s aktívom dobrovoľných pracovníkov – spravodajcov a konzervátorov štátnej ochrany prírody, menovaných do funkcií podľa § 17 zákona SNR č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody (ďalej len „zákon“). Na **okresné úrady životného prostredia** (celkom 38) prešla pôsobnosť bývalých krajských orgánov štátnej ochrany prírody a zároveň vykonávajú funkciu odvolacích orgánov vo veciach, v ktorých v správnom konaní v prvom stupni rozhodol obvodný úrad životného prostredia alebo obec.

Aj keď sa tieto nové orgány štátnej správy ochrany prírody oproti bývalým odborom kultúry na okresných a krajských národných výboroch personálne posilnili, ich súčasný stav považujeme naďalej za neuspokojivý. Neumožňuje totiž zabezpečiť výkon štátnej správy ochrany prírody v každom územnom obvode priamo pracovníkom príslušného obvodného úradu životného prostredia, nehovoriac o nemožnosti ich odbornej špecializácie. Poukazujem na to predovšetkým preto, lebo jednou z hlavných príčin nedostatočného uplatňovania zákona počas jeho takmer 40-ročnej platnosti bola práve nevybudovaná štátna správa ochrany prírody. Zjednodušene povedané, zákon nemal kto vykonávať.

Zriadenie osobitnej štátnej správy pre životné prostredie, vrátane vytvorenia Slovenskej komisie pre životné prostredie a delimitácia pracovísk ochrany prírody v riadení národných výborov podľa § 3 ods. 2 zákona SNR č. 518/1990 Zb. podmienili zmeny i v organizácii riadenia odbornej organizácie štátnej ochrany prírody, budovanej na základe § 19 zákona, v znení zákona SNR č. 7/1958 Zb. SNR o kultúrnych pamiatkach. Výsledkom reorganizácie bolo rozdelenie Ústredia štátnej ochrany prírody Liptovský Mikuláš k 1. 4. 1992 na deväť rozpočtových organizácií s právnou subjektivitou, priamo riadených Slovenskou komisiou pre životné prostredie. Sú to:

Slovenský ústav ochrany prírody,
Stredisko štátnej ochrany prírody Bratislava,
Stredisko štátnej ochrany prírody Nitra,
Stredisko štátnej ochrany prírody Liptovský Mikuláš,
Stredisko štátnej ochrany prírody Banská Bystrica,
Stredisko štátnej ochrany prírody Prešov,
Správa Národného parku Nízke Tatry,
Správa Národného parku Slovenský raj,
Správa Národného parku Malá Fatra.

Pre úplnosť uvádzame, že Správu Tatranského národného parku ekonomicky priamo riadi Ministerstvo pôdohospodárstva SR a Správa slovenských jaskýň i Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva so sídlom v Liptovskom Mikuláši sú organizáciami, ktoré riadi Ministerstvo kultúry SR.

Základným poslaním odborných organizácií je najmä vypracúvanie odborných podkladov na rozhodovanie orgánov štátnej ochrany prírody, poskytovanie odbornej a metodologickej pomoci, zabezpečovanie odbornej činnosti v ochrane prírody, vrátane odbornej starostlivosti o prírodu a jej časti, dozorná a informačná služba, dokumentačná, výskumná a znalecká činnosť.

Správy národných parkov a strediská štátnej ochrany prírody vykonávajú svoju činnosť v rozsahu územnej pôsobnosti určenej zriaďovacími listinami. Organizačnými zložkami stredísk sú Správy chránených krajinných oblastí. Osobitné postavenie medzi týmito organizáciami má **Slovenský ústav ochrany prírody**. Jeho hlavným poslaním je zabezpečiť rozvoj ochrany prírody na Slovensku, najmä rozpracúvaním teoretických sozologických otázok, prípravou metodík, zabezpečujúcich jednotný výkon ochrany prírody na území celej republiky, návrhmi nových právnych a ekonomických nástrojov, účasťou v medzinárodných organizáciách a programoch ochrany prírody. Ústav vedie štátny zoznam a ústredný informačný systém ochrany prírody.

Organizácie štátnej ochrany prírody v Slovenskej republike neplnia funkciu orgánov štátnej správy. Od ich odbornej pripravenosti však závisí úroveň jej výkonu.

Poslednou organizačnou zmenou bolo zrušenie Slovenskej komisie pre životné prostredie a prechod z kolektívneho vedenia na vedenie monokratické. Zákomom SNR č. 453/1992 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky vzniklo s účinnosťou od 25. 8. 1992 **Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky**. V rámci neho sa vytvorila sekcia ochrany prírody a krajiny, ktorej súčasťou je odbor ochrany prírody a krajiny.

Uplatňovanie pripraveného nového zákona o ochrane prírody a krajiny, ktorý značne rozširuje pôsobnosť orgánov ochrany prírody ukáže, či je súčasná organizácia štátnej ochrany prírody v Slovenskej republike vyhovujúca.

Viliam Klescht

Plantaginetea majoris

Svojím spôsobom si zasluhujú obdiv
zošľapované spoločenstvá
z triedy Plantaginetea majoris.

– Vzduch, ktorý vo svojich stebľách,
stonkách a koreňoch nesú,
im umožňuje prežitie.
Štatistiky hovoria, že zo šiestich živočíchov
je päť šestnôhých.
Ak si odmyslíme ryby, slimáky, plazy
alebo stonožku, tak dvojnôhých živočíchov
štatisticky naozaj nie je veľa,
ale zato dokázali pošliapať celý svet.

Št. M.